

REFORMER-E A REFORMER?

A KORA REFORMKOR NEMESI MOZGALMÁNAK OSZTÁLYOZÁSA

HEIL KRISTÓF MIHÁLY

A HUN-REN-ELTE
Jogtörténeti Kutatócsoport
blogja

A SZERZŐ:

DR. HEIL KRISTÓF MIHÁLY

A HUN-REN-ELTE

JOGTÖRTÉNETI KUTATÓCSOPORT
TUDOMÁNYOS SEGÉDMUNKATÁRSA

HEILKRISTOF@GMAIL.COM

2024. január 22.

Az 1825-1827-es országgyűlést követően, majd az 1830-as években fokozódó tempóban bontakozott ki egy új fajta magyar ellenzéki mozgalom. Az országban szétszórta, különböző helyzetben, illetve módon élő és gondolkodó főnemesi, nemesi politikusok, gondolkodók adtak hangot nézeteiknek. 1825-ben napirendre vette a diéta az 1790 és 1795 között – javarészt 1793-ra – elkészült ún. rendszeres országos bizottsági munkálatokat, melyeket a bécsi kormányzat azidáig levéltáraiba süllyesztett.

Az 1822-1823-as megyei ellenállást követően az uralkodó kénytelen volt engedni, és a diéta napirendjére tűzni a bizottsági munkálatokat, azaz az operátumokat. Az 1827. évi 8. tc. értelmében felállított 81 fő

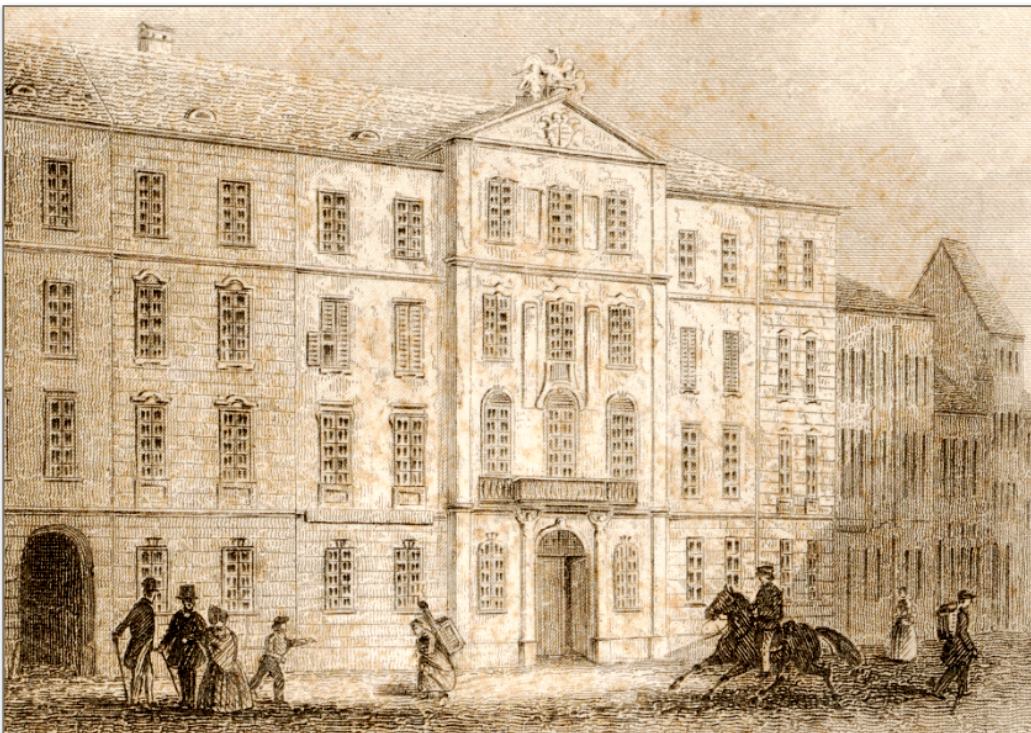
országos deputáció és annak albizottságai 1828. januárja és 1829. januárja között folytatta munkáját, majd egy, a korábbi munkákat összefoglaló és korrigáló összbizottság 1830. júniusára végzett az észrevételeivel, azzal a megszorítással, hogy az általuk megfogalmazott újabb javaslatok sem érinthetik a fennálló rendszer alapvetéseit.¹

Bár több, mint negyven megye kérelmezte a törvényhatósági diskurzust, azonban ez nem jelentette azt, hogy a közgyűlések majd négyötödében többségben lettek volna a reformokat szorgalmazók, mivel a konzervatív nézeteket vallók úgyszintén látták a javítandó pontokat a munkálatokban. Voltak, akik egyenesen az alkotmányos rend felforgatásával vádolták a megfontolt országos bizottságot.²

Mivel a megyei vita lefolytatása az országgyűlési követutasítási jog gyakorlásához is elengedhetetlen volt, a kormány – a belső ellenétetek ellenére³ – engedve a közhangulatnak az 1830. évi rövid országgyűlés alatt kinyomtatta és József nádor az év végén megküldte a munkálatokat a vármegyéknek és a városoknak.

A megyegyűlések munkabizottságokat, albizottságokat, azaz ún. szakbizottságokat vagy fiókbizottságokat választottak, amelyek a hatáskörükbe utalt operátumot megvitaták és ajánlásokat dolgoztak ki a megyei közgyűlés számára. A szakbizottsági vita lefolytatását követően az összbizottság előtt ismertették eredményeiket, és az előadottokról a választmány szavazással döntött. Az albizottságok véleményét az összbizottsági üléseken felülvizsgálták és gyakran módosították. A végső döntési jogosítvány a közgyűlés kezében volt, az elfogadott javaslatokat jegyzőkönyvbe vették, illetve ezek alapján megfogalmazták a követutasításokat.

A vármegyék többsége 1831. januárjában küldte ki szakbizottságait, majd a közgyűlések 1832. tavaszán készültek el, hiszen hátráltatta a munka befejezését az időközben kitört kolerajárvány, amelynek hatására az 1831. október elejére kitűzött országgyűlést is el kellett halasztani a ragályos betegség, és annak folyamát.

nyaként kibontakozó parasztfelkelés miatt.

**Bár egy királyi leirat tiltotta a közzé-
jogi ügyekben a megyei határozatok** közzétételét, melynek nyomán 1830-ban a szatmári országgyűlési követjelentés nyomtatását le is tiltották, s az elkészült példányokat pedig elkobozták. Jól mutatja azonban a kormányzaton belüli véleménykülönbözöttséget, hogy József nádor – Pest vármegye főispánjaként – engedélyezte a törvényhatóság operátumainak kinyomtatását, mely példát több megye – úgy mint Bihar, Győr, Komárom, Nógrád, Nyitra, Temes, Torontál és Zala – is követett majd a javaslataikat felterjesztették a kancelláriának és megküldték az országgyűlési bizottság elnökének, József nádornak is.⁴

S bár mindegyik vármegye aktívan vette magát a munkába,

mégsem szabad azt feltételeznünk, hogy az operátumok megyei véleményezésekor azonos nézeteket vallottak volna. A megyei köznemesség nem volt homogén. Barta István monográfiájában három kategóriába rendszerezi az ország törvényhatóságait, miközben osztályozásának középpontjába az általuk képviselt eszmék haladását állítja. Eszerint a reformeszmék pártolásában élen járó megyék voltak: Pest, Bars, Nógrád, Temes, Baranya, Tolna, Somogy, Zala, Bihar, Csanád, Békés, Csongrád, Zólyom, Ung, Trencsén, Szabolcs, Szatmár, Vas és Zemplén. Ezzel

szemben a konzervatív többségűek közé sorolta Esztergom, Fejér, Moson, Nyitra, Hont, Lipót, Turóc, Árva, Abaúj, Sáros, Bereg, és Ugocsa megyéket, illetve a harmadik, köztes kategóriába pedig a változó többségű megyéket, mint Komárom, Győr, Sopron, Veszprém, Pozsony, Heves, Borsod, Szepes, Gömör, Bács, Torontál, Krassó, Arad, Máramaros és Torna. A konzervatív és helyenként a változó többségű megyékre jellemző volt, hogy véleményeikből hiányoztak az új reformgondolatok, megelégedtek az országos bizottságok munkálatainak helyeslésével, az ősi alkotmány fenntartásának jelentőségére való utalásokkal. Ezen megyék követői voltak, akik az országgyűlésen a reformbarát véleményeket és javaslatokat elgáncsolták, mint például az örökváltást és az úriszék reformját.⁵

Másik ismert „vármegyei osztályozást” Barkasszy Imre, az egykori zempléni „kancellista” készítette, aki 1826-ban egy, az alsótábla politikai pártállásait bemutató összegző táblázatot küldött Kazinczynak.⁶ A jegyzék skálászerűen öt különböző álláspontra osztja a vármegyéket, amelyben rendezőelvként a törvényhatóság többségének kormánypártisága és ellenzékiisége szolgált. Amíg skála egyik pólusán a szélsőségesen alkotmánypárti megyék: Borsod, Sopron, Szabolcs, Szepes; addig a másik végpontban, az ellenzéki törvényhatóságok: Zala, Somogy, Zemplén, Gömör,

Abaúj, Komárom, Nyitra, Nógrád, Hont, Bereg, Heves, Szatmár, Trencsén, Vas, Ung és Bihar voltak találhatóak. Ezekkel szemben királypárti többségű Fehér, Sáros, Temes, Tolna, Esztergom, Zólyom, Pozsega, Szerém, Vöröcse, Pest, Pozsony Veszprém, Győr és Bács vármegye, valamint szélsőségesen királypárti volt Árva, Baranya, Moson, Krassó, Torontál és Békés. Centralista vagy semleges megyék voltak Csanád, Bars, Turóc, Csongrád, Máramaros, Ugocsa, Torna, Lipót és Arad.

Továbbá érdemes megemlíteni Kecskeméti Károly

hasonló – a diétán leadott szavazatokon alapuló – osztályozási kísérletét is,⁷ Ezt összevetve a fentiekkel megállapítható, hogy a vármegyei politizáló nemesiség még nem állt készen, nem tudta érdekeit egységesen képviselni, sőt még helyi szinten sem kristályosították ki az erőviszonyok. Az 1820-as és 1830-as évek nemesi mozgalma még nem azonos az 1830-as évek végi, 1840-es évek országgyűlésein – többek között az operátumoknak köszönhetően – egységbe kovácsolódó liberális ellenzékiiséggel.

Hivatkozások:

¹ Erdmann Gyula: Szabadság és tulajdon. Az 1839-40. évi országgyűlés története. Budapest, 2014. Országgyűlés Hivatala, 14-15. p. A kormány beleegyezését elősegítette József nádor és Reviczky

Ádám kancellár rivalizálása is.

² Barta István: A fiatal Kossuth. Budapest, 1966. Akadémiai Kiadó, 152. p.; Fónagy Zoltán: Az úrbéri operátum megyei tárgyalása (1831-32). Agrártörténeti Szemle, 1988. 1-2. sz. 20-46. p.

³ A kormányzat álláspontjáról bővebben: Völgyesi Orsolya: Politikai-közéleti gondolkodás Békés megyében a reformkor elején. A rendszeres bizottsági munkálatok megyei vitái 1830-1832. Gyula, 2002. Békés Megyei Levéltár, 11-27. p.

⁴ Fónagy 1988. 23. p.

⁵ Uo. 173. p.

⁶ Kazinczy levelezése. Budapest, 1-21. kötet, 1890-1911, 19. kötet, 550. p.

⁷ Kecskeméti Károly: A magyar liberalizmus 1790-1848. Budapest, 2008. Argumentum Kiadó

Képek elérhetősége:

1. oldal: A pozsonyi országgyűlés épülete a Mihály utcában.
Forrás: <https://pozsonyikifli.sk/kideritettuk-hogy-melyik-pozsonyi-hazban-alapította-szechenyi-istvan-a-magyar-tudomanyos-akademiát/>